

Anna Seghers'in Yedinci Şafak adlı Romanında Toplama Kampı ve Şiddet Olgusu*

Concentration Camp and Violence Phenomenon in Anna Seghers' Novel The Seventh Cross

Arş. Gör. Cihan TUNCER¹

Özet

Bu çalışmada Alman Edebiyatı yazarlarından Anna Seghers'in Yedinci Şafak adlı yapıtı şiddet bağlamında ele alınmıştır. Yapıtlarının genelinde Nasyonal Sosyalizm dönemi başta olmak üzere yaşadığı dönemin sosyal çalkantılarını kaleme alan yazar, bu yapıtında Nazi dönemi toplama kampı gerçeğine eğilmiştir. Edebiyatın bir misyonu olduğu düşüncesinden yola çıkarak yapıtlar veren yazar, okurunu dönemsel gerçeklerle yüzleştirmeye ve bilinçlendirme amacındadır. Yedinci Şafak romanında da yazar, aynı düşünceden hareketle toplama kampı ve şiddet üzerinden Nasyonal Sosyalizm dönemindeki insanların ruh dünyasına ayna tutar. Seghers, otoriteden aldığı güçle kendine yabancılaşan, rejim karşıtı her kesime orantısız şiddeti normal olarak içselleştiren sadist Nazi sempatanlarının karşısına toplumun farklı kesimlerinden Nazi karşıtlarını konumlandırarak dönemi olanca gerçekliği ile okuyucuya aktarır. Çalışmada yazarın Yedinci Şafak adlı yapıtında işlediği toplama kampı ve şiddet olgusuna, sosyolojik ve psikolojik açıdan bir okuma yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anna Seghers, yedinci şafak, toplama kampı, çıplak hayatlar, ölümcül kimlikler

Makale Türü: Olgu sunumu

Abstract

This study explores The seventh Cross written by Anna Seghers, one of the writers of German Literature within the framework of violence. The writer, who usually reflects the social turbulence of the period in which she lives and particularly the period of National Socialism, handles the reality of concentration camps during Nazi period. The writer, who produces works based on the idea that literature has a mission, has the purpose of confronting her readers with the facts of the related periods and raising their awareness about those facts. Starting from the same idea, she mirrors the spiritual world of the people living in the period of National Socialism through focusing on concentration camps and violence in her work called The seventh Cross. Seghers narrates the Nazi period with all its reality to her readers by positioning anti-Nazi people from different sections of the society in opposition to the sadistic Nazi sympathizers who become alien to themselves through the power they get from the authority and who normally internalize unproportional violence towards each anti-regime section. In this study, the phenomena of concentration camp and violence that are circulated within the author's The Seventh Cross have been sociologically and psychologically analyzed.

Key Words: Anna Seghers, the seventh cross, concentration camp, bare life, mortal identities

Paper Type: Case report

* Bu makale, "Anna Seghers'in Seçilmiş Yapıtlarında Öteki ve Ötekileştirme" adlı doktora tezinden üretilmiştir

¹ Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, cihantuncer@ardahan.edu.tr, Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0003-1185-5330>

Giriş

Anna Seghers (1900- 1983) hem anne tarafı hem de baba tarafı Yahudi kökenli olan bir ailede dünyaya gelir. Yazarın ailesi Yahudilik bilincine sahip olmasına rağmen, Alman kültürünü benimsemiş, bir bakıma kültürel açıdan asimile olmuş bir yapıya sahiptir (Romero, 2000: 11-17). Almanlarla benzeşen, yalnızca inanç yönünden Almanlardan ayrılan bir aileye mensup olmasına rağmen kendi ve yakınları, Hitler döneminde kaçınılmaz bir biçimde deyim yerindeyse Yahudi olmanın bedelini ödemek zorunda kalır.

1929 yılında “St. Barbaralı Balıkçıların Ayaklanması” adını taşıyan yapıtıyla Kleist Ödülü’ne layık görülen yazarın yazınsal kariyeri Hitler’in iktidara gelmesinin ardından sekteye uğrar. Kısa süreli tutuklanmanın ardından başta İsviçre olmak üzere Zürih ve Paris’te sürgün yaşamı sürdürmek zorunda kalır. 1933 yılında bir yandan siyasi nedenlerden ötürü yapıtları yasaklanırken diğer yandan birçok meslektaşı gibi varlıklarına el konulur (Ziegler, 2010: 250). Anne ve babası da Hitler Döneminde benzer trajedileri yaşamak zorunda kalır. Romero, yazarın ailesinin yaşadığı trajediden şu şekilde bahseder:

1938 yılının sonuna doğru iyice kötüye giden Almanya’da 1939 yılında olaylar iyice çığırından çıkmaya başlamıştır. Kasımın 9’unu 10’una bağlayan gecede yani Kristal Gece’de (Kristallnacht) yaşananlar Seghers’in ailesini de vurmuştur. Reiling ailesine ait işyerine zarar verilmiş, aile evlerini vermek zorunda bırakılmıştır. Ziyet eşyalarını ve gümüşlerini 138,60 Mark mukabilinde Mainz emniyet sandığına (Mainzer Pfandhaus) teslim etmek zorunda bırakılmışlardır. İşyerlerini ise 8 Mart 1940 tarihinde düşük fiyat karşılığında satmışlar, ancak daha sonraları işyerinin satış mukavelesinde ismi geçen kişiye değil, işyeri komşuları olan bir fırıncıya satıldığını öğrenmişlerdir (Romero, 2000: 38-41).

Seghers, edebiyatla uğraşmanın sadece yazmaktan ibaret olmadığını edebiyatın topluma yön verme, dönüştürme işlevi olduğunu savunur. Yazar için edebiyat ve politika iç içe geçmiş ayrılmaz bir bütündür. Yapıtlarında yaşanmışlıkları okuyucuya sunmayı önceleyen Seghers, yaşamın bütün aşamalarında daha iyi bir gelecek inşa edilebileceği fikrini içselleştirmiş bir yazardır (Kirchleitner, 2010: 51-53). Yapıtlarının çoğunda Nasyonal Sosyalizm dönemini ele alan yazar, *Yedinci Şafak*’ta ailesinin de yaşadığı toplama kampı ve şiddet konusunu işlemiştir.

1933 yılından başlayarak süregelen Hitler rejimin yıkımlarını yapıtlarında sıkça konu edinen yazar, bu romanında da dönemin faşist Almanya’sından bir kesit sunar. Nasyonal Sosyalistlerin ötekileştirdiği kişilerin bir kamptan kaçış hikâyelerini, varoluş mücadelelerini ele alır ve olanca gerçekliğiyle okuyucuya sunar. Roman, Westhofen toplama kampından kaçan yedi tutuklu için hazırlanan yedi adet ağacın² kesilmesi ile başlar. Söz konusu ağaçlar, kaçan her bir tutuklu için, onları bekleyen cezanın, daha doğrusu ölümün habercisidir. Romanın sonuna doğru kaçaklardan başkışı Georg Heisler hariç hepsi bir şekilde yakalanır veya yaşamını yitirir. Romandaki şahıs kadrosu-kaçaklar- toplumun farklı kesimlerini

² Seghers’in romanı adını kaçaklar için kurulan haç şeklindeki darağacından alır. Bu bağlamda romanın adlandırılmasında simgesel bir unsurun-darağacı-kullanıldığı söylenebilir. Romanın orijinal başlığı “Der siebte Kreuz”dur, Kreuz kelimesinin Türkçedeki karşılığı “haç”tır ancak roman Türkçeye “Yedinci Şafak” olarak çevrilmiştir. Tepebaşı, roman adlandırmasında figürlerden, olaylardan, mekânlardan, zamandan, simgelerden yola çıktığının altını çizer. Daha ayrıntılı bilgi için bk. Tepebaşı, 2012, s.24-25

yansıtan bir profile sahiptir; Yahudi, karşıt görüşlü politikacı, çiftçi, sirk artisti vb. Yazar bu romanında Nasyonal Sosyalistlerin toplama kampındaki mahkûmlara karşı ötekileştirici tutumuna ayna tutar. Romanda ayrıca dönemin insanların da görünürde toplama kampında olan insanlara karşı olumsuz bir tavır sergilediğine dikkat çekilir. Ancak bu olumsuz tavrın, insanların Nazilerle karşı karşıya gelmekten dolayı yaşadıkları tedirginlikten veya baskıların kendilerine yönelmesinden dolayı yaşanan endişeden kaynaklandığının altı çizilir. İnsanlar kendilerini korumak için adeta bir tür suskunluk sarmalının içerisine girmişlerdir.

Yazar, Nasyonal Sosyalizm döneminin yıkıcılığının yalnızca bir parçası olan toplama kampı gerçeği üzerinden dönemin olumsuzluklarını kaleme aldığı *Yedinci Şafak* romanında aynı zamanda umuda, cesarete ve zafere de göndermede bulunur. Romanda bütün zorluklara rağmen başkışı Georg Heisler kaçmayı başaran tek kişi olarak belirir, bu başarı Nasyonal Sosyalizme karşı kazanılan bir sembolik zafer niteliğinde olup yazarın edebi stratejisinin bir parçasıdır (Tuncer, 2017: 108). Böylece Seghers yapıtlarında yarattığı cesur kahramanlarla insanlara faşizme karşı mücadele ve direniş çağrısında bulunan ve toplumda zayıflayan umutları tekrar filizlendirmeye çabalayan bir yazar olduğunu kanıtlar.

Bir “Dönüşüm” Mekânı Olarak Yedinci Şafak’ta Toplama Kampı

Otoriteler tarafından insanlara düzeni sağlama adına verilen yetkilerin, diğer insanlar üzerinde psikolojik açıdan tahrip edici sonuçlara neden olduğu deneysel³ olarak saptanmıştır (Kağıtçıbaşı, 2014: 78). *Yedinci Şafak*’ta otorite-Nasyonal Sosyalizm Rejimi- tarafından yetkilendirilen kamp komutanı Fahrenberg, komiserler Fischer ve Overkamp, teğmen Bunsen ve Zillich sadist eğilimler gösteren, aidiyeti teke indirgeyen, baskıcı kişilikleri temsil ederler. Amaçlarını aşan tarzda sergiledikleri şiddet, mahkûmların yaşamları üzerinde söz sahibi olma arzusuyla paraleldir. Kampta düzeni sağlama adına sergiledikleri davranışlar dizginlenemeyen bir şiddet formuna dönüşmüştür.

Romanda şiddet, kamp görevlileri açısından yaptıkları işin ayrılmaz bir parçası olarak öne çıkar ve Öteki’ne-mahkûmlara-karşı kullanılan bir zihinsel dönüştürme aracı niteliğindedir. *Yedinci Şafak*’ta ilk olarak yakalanan ve fiziksel şiddete maruz kalan Beutler adlı Yahudi tüccardır. Yakalanan ilk bu ilk kaçağa uygulanan şiddetten dolayı kamp komutanı Fahrenberg’in söylemleri zihniyetini ortaya koyma açısından önemlidir:

Ele geçirmekten bu anlaşılıyor demek? Gerçekten kutlanacak bir başarı. Adanı sorguya çekebilmemiz için, böbreklerini, husyelerini ve kulaklarını düzeltsinler diye birkaç uzman doktoru en kısa zamanda buraya çağırmanız gerekecek herhalde! Diyecek yok bu kafadaki insanlara, gerçekten kutlanmaya değer bir başarı doğrusu! (s. 40)

³ Zimbardo’nun Stanford Hapishane Deneyi bir sosyal etki deneyidir. Deneyin gerçekleştirilmesi için, 24 sağlıklı kişiye mahkûm ve gardiyan rolü verilmiş ve bireylerin rollerini yerine getirmeleri istenmiştir. Sosyal etki niteliğinde olan bu deneyde gardiyan rolü verilmiş olanlara ne yapmaları gerektiğine dair herhangi bir direktif verilmemiş ve yalnızca hapishanede düzeni sağlamaları söylenmiştir. Mekân olarak Stanford Üniversitesi bünyesindeki Psikoloji bölümünün bodrum katı kullanılmıştır. Deney için öngörülen sürenin iki hafta olarak öngörülmesine rağmen, gardiyan rolünü üstlenenlerin rollerini aşırı benimseyerek sadist eğilimler sergilemelerinin ardından “tehlikeli bir durum oluşturma riski gösterdiği” saptandığından araştırmacılar tarafından deneye altıncı gününde son verilmesi kararlaştırılmıştır. Bk. Kağıtçıbaşı, 2014, s. 77

Fahrenberg, mahkûmlara duyduğu nefret ve öfkeyi şiddetle dışa vururken adeta bir güç doyumu yaşar. Ayrıca kendileri-daha doğrusu Nazi rejimin ideolojisi ile-ters düşüklerinden dolayı mahkûmların şiddeti hak ettikleri düşüncesini taşır. Sadist kişiliklerinin yanı sıra aslında kamp komutanı ve komiserlerin şiddete olan eğilimleri, onların kendileri gibi düşünmeyen ötekileri yok sayan, onlara yaşam hakkı tanımayan “ölümcül kimlikleri”⁴ ile ilintili bir duruma işaret etmektedir.

Kamp görevlilerinin söz konusu “ölümcül kimlikleri”, onlardaki yabancılaşmaya işaret eder. Fromm, yabancılaşmadan bahsederken düşünce, umut ve kimlik yabancılaşmasına vurgu yapar. Düşünce yabancılaşması⁵ ile kendi düşüncelerinin yerine dayatılan başka düşüncelerin benimsenmesi kastedilir. Beynini kamuoyunun putlarına, iktidara ve siyasal bir lidere aktaran birey, kendi düşüncelerine yabancılaşır. Çünkü bilgelik ve tanrılık sıfatı yakıştırmaları ile birey bunların -putların, iktidarın, liderlerin- kendi düşüncesini yansıttığı yanlışlığı içindedir, beynini bu putlara rehin bırakır, kendini de köle yapar. Böylelikle kendine ait duygu ve düşünceleri başkalarına aktaran birey kendi kimliğine yabancılaşır. Kendi kimlik duygusundan ve benliğinden uzaklaşan birey sonuçta, kişilik bütünlüğünü yitirir ve kendi içinde çözümler yaşamaya başlar. Fromm, her nevrozun bir yabancılaşma sonucu olduğunu varsayar. Fromm'un bu düşüncelerine göre yabancılaşma bireyin kendisinden kaynaklanır, çünkü kendi düşüncelerini dışlayan ve tutkuların tutsağı olmakla zayıflık gösteren birey, kendini yabancılaştıran güçlerin egemenliği altına girmeyi kabullenir (Fromm, 1992: 68-70). Nazizm'i putlaştıran ve aldıkları emirleri fazlasıyla yerine getiren kamp görevlileri romanda kendilerine yabancılaşmış bireyler olarak belirirler. Nazizm düşüncesini putlaştıran ve ilahi buyruklar olarak içselleştiren kamp görevlileri kimliksel bağlamda kendilerine yabancılaşmış, kendilerini katillerin-Nazilerin-yandaşına dönüştürmüş bireylerin temsilcileri konumundadır.

“Ölümcül kimliklerin” ruh dünyasını tasvir etmesi açısından Zillich figürü romanda önemli bir yere sahiptir. Dönemin antisemit ve *ideolojik olarak koşullanmış bireyini*⁶ karakterize eden Zillich, romanda yaşamının tamamını savaşa ve insanlara acı çektirmeye adanmış olan hastalıklı biri olarak ortaya çıkar. Zillich sosyal yaşamdan kopuk bir bireydir, eğlenmeyi ve diğer insanlarla diyalogu reddeder. Asosyal oluşu, şoven milliyetçiliği ve Yahudilere karşı tutumu, SA için seçilmesinde rol oynamış biridir. “*Bizimle gel Zillich*”, *dedi arkadaşşı. “ Tam sana göre bir iş. Sen sağlam bir arkadaşşıdır, savaşçı bir ruhun vardır, milliyetçilik duyguların kuvvetlidir. Serserilere, bu rejime ve de Yahudilere de düşman olduğunı biliriz”* (s. 321). Normal bir yaşamı ve barışı reddeden tutumuyla Zillich, çocukluğundan beri sahip olduğu anlaşılmas korkularını gidermenin tek yolu olarak savaşı

⁴ Ölümcül kimlikler; kimliği tek bir aidiyete-ideolojik, etnik, inançsal- indirgeyen, Öteki'ne karşı baskıcı, hoşgörüsüz, katı bir tutumu benimseyen kimliklerdir. Bu kimlikler çoğu zaman kendi kendilerini yok eden, çoğu zaman katillere ya da katillerin yandaşlarına çeviren kimliklerdir. Aynı topluluğa ait olanlar “bizimkiler” olurken, karşı taraf ise hain, döneklilikle suçlanan “Öteki” olur. “Bizimkilerin” bakış açısını esas alan kimliklerde “Ötekinin” herhangi bir değeri ise yoktur. Bk. Maalouf, 2014, s. 30

⁵ Şahin, düşünsel yabancılaşmadan “toplumsal” boyutuyla bahseder. Düşünsel olarak başlayan yabancılaşmayı, “kendilik değerlerine tutunamayı” olarak tanımlar. Bu tutunamayı, toplumu bir arada tutan ve yaşatan, insanı yücelten değerlerden uzaklaşmayı yansıtır. Düşünsel olarak yabancılaşmış hastalıklı bir yapıya bürünen toplumda ülküsel değerlerin Öteki olarak görülmesi söz konusudur. Ayrıntılı bilgi için bk. Şahin, 2013, s. 2317

⁶ Korkmaz, bu kişileri, özgür iradelerini yönetime devretmiş, düşünmeyen, kendine özgü öncelik hakları olmayan bireyler olarak tanımlar. İdeolojilerin kurbanı olarak betimlenen bu kişiler ussal ve niteliksel özelliklerinden ziyade niceliksel ve içgüdüsel özellikleri ile ideolojilerin ilgi alanındadırlar. Bk. Korkmaz, 2008, s. 97

ve şiddeti görmektedir. “*Kan karşısında başı döner, ama yeniden kan gördüğünde rahatları. Huzura bile kavuşurdu. Kendi damarlarından akarmışçasına yatışırdı. Akan kana bakar, kendini toparlar, oradan uzaklaştıktan sonra da rahat bir uykuya dalardı.*” (s. 322). Zillich’in şiddete yönelimi bir tür varoluşsal “boşluk” ve yaşamsal “tutunma noktalarının yoksunluğundan”⁷ kurtulma çabasıdır.

Romanda tutuklulara acı çektirmek, şiddetin değişik bir biçimi olarak göze çarpar. Foucault, azap ve acı çektirmenin iktidarlar açısından suçun temizlenmesine dair bir işlev üstlendiğini ifade eder. Foucault; “*Ceza amaçlı azap çektirme her bedeni cezayı kapsamına almamaktadır: o farklılaşmış bir acı üretimi, kurbanların damgalanmaları ve ceza veren iktidarın dışa vurumu için düzenlenmiş ayinsel bir çerçevedir ve hiç de ilkelerini unutarak tüm itidali kaybeden bir adaletin öfke bunalımının ürünü değildir. Azap çektirmenin aşırılıklarının içinde koskoca bir iktidar ekonomisi yer almaktadır*” (1992: 42) ifadelerini kullanır. Romanda mahkûmlara uygulanan fiziksel şiddet de bu bağlamda düşünüldüğünde, Nazi iktidarının tutsaklar üzerindeki egemenliklerini, mutlak güçlerini hissetme isteğinden ileri geldiği söylenebilir.

Yakalanma sürecinde şiddete maruz bırakılan diğer bir mahkûm ise Wallau’dur. Bu mahkûm yakalanıp kampa getirildiğinde komiser Fischer kamp komutanına dönerek “*Kantinden bir parça et getirtseniz iyi olur... Şimdi karşınıza getirilecek adam yerine o et parçasını sorguya çekerseniz, daha olumlu sonuç alabilirsiniz*” (s. 190) ifadelerini kullanır. Yakalanan mahkûmun bu hali, Nazilerin muhalifler üzerindeki eziciliğinin somut bir kanıtını ve etkisizleştirici gücünün ete kemiğe bürünmüş biçimini betimlemektedir.

Otorite, şiddet ve baskı üçlüsünün bir bütünü parçaları olduğunu, devletin iç ve dış düşmanlara karşı kurulu düzeni koruma amacıyla şiddeti vazgeçilmez bir araç olarak gördüğünü ifade eden Arendt, şiddetin çoğu zaman iktidarın “önkoşulu” olduğunu ve iktidarın “peçe”den öte bir şey olmadığını altını çizer (Arendt, 1997: 53). Romanda Nasyonal Sosyalistlerin, insanlar üzerinde her türlü tasarrufta bulunma hakkını kendinde gördüğü vurgulanır. Bunlar insanları dizginleme, ölüm ve yaşamlarında dahi söz sahibi olma şeklinde kendini göstermektedir. Mahkûmlar kamp görevlileri tarafından işkencelerle yıldırılmaya, savundukları ilkelerden vazgeçmeye zorlanmaktadır. Baskılar ve işkencelere karşı koyanlar, direnenler ise bu davranışlarının bedelini hayatları ile ödemek zorunda kalır.

Toplama kampları, otoritelere yönelen tehditleri önleme amacını taşıyan mekânlardır. Bu bakımdan kamplar belirli suçları işleyenler için değil, sırf otoriteye yönelen tehdit unsurları için var edilmişlerdir. Agamben, kamplarda bireyin “siyasi statüsünden sıyrıldığını” ve “çıplak hayata indirildiğini”, otoritenin, insanları kendine teslim olmaya

⁷ Şahin, bireyin ontolojik yalnızlıktan kaçarak kendine tutunma noktaları bulma ve belirsizlikten kurtulma çabasını “*İnsanın kendi “ben”i ve “öteki ben”ine, doğaya, mekân ve zamana yabancı olması, ontolojik olarak onda yalnızlık ve özgür olma güçsüzlüğünü yaratır. İnsan bu durumda kendisi ve başkaları arasında bir seçim yapar. Bu seçim esnasında insan özgürlüğünü ekonomik, kültürel, dinî ve siyasi olarak sağlayamazsa kendini güvenlikten yoksun, sıkışmış ve kuşatılmış hisseder. İnsanın kendini tutunma noktalarından yoksun ve boşlukta hissetmesi, varoluşun ayrılmaz bir parçası olarak özgürlük ve özgür olma duygusunu çekilmez bir hale getirir. Bu durumda insan özgürlükten kaçarak kendini özgürlükten yoksun bırakır. İnsanın kendini özgürlükten yoksun bırakması, belirsizlik duygusundan kurtulup kendine yeni sığınak bulmasına da neden olur*” şeklinde ifade eder. Bk. Şahin, 2018, s. 99

zorlayarak; onların “kişiliklerini” ve “onurlarını”⁸ elinden aldığını ve yabancılaştırdığını ifade eder (Agamben, 2013: 199-204). Kamplar bu yönüyle düşünsel farklılıkların yok edildiği, dönüştürüldükleri mekânlardır. *Yedinci Şafak*'ta yazar bu duruma göndermede bulunur:

İki pencerenin arasındaki duvarda Führer'in resmi asılıydı ve Fahrenberg kafasında Führer'in kendisine iktidar vermiş olduğunu kurmuştu. Tam anlamıyla sınırsız değildi bu iktidar, ama neredeyse sınırsız sayılabilirdi. Yaşam ve ölüm arasında söz sahibi olma iktidarı. Az bir şey değildi... Başkalarını, davalarını satacak kıvama getirmişlerdi. Kimileri de başları bir daha kalkamamacasına önlerinde, iradeleri kökünden kırılmış olarak salıverilmişti. (s. 155)

Farklı sosyal tabakalardan kişilerin değişik nedenlerden ötürü toplama kampında bulunması, Nasyonal Sosyalist diktatörlüğünün eşgüdüm⁹ planının bir parçasıdır. Romanda sadece Ernst Wallau ve Georg Heisler gibi komünist partililer değil, farklı politik görüşe sahip insanlar, Belloni gibi sanatçılar, Eugen Pelzer gibi entelektüeller ve Aldinger gibi çiftçiler de tutuklanmıştır. 1933 yılında kurulmaya başlanan toplama kamplarının ilk mahkûmları siyasi muhalifler, komünistler, sosyal demokratlar, sendikacılar daha sonraki aşamada yani 1937 yılından itibaren varlığından memnuniyet duyulmayan Yahudiler, Sinti ve Romanlar, homoseksüeller, muhalif ruhaniler olmuştur. 1942 yılından itibaren de çalışma ve imha kampları ırksal temizlik için kurulmuş mekânlara dönüşürler (Elsner, 1999: 83). Yani tarihsel süreç içerisinde Nasyonal sosyalistlerin dışlayıcı tutumları sertleşerek artarken, toplama kampları da zamanla çalışma ve imha kamplarına dönüşmüştür.

Farklı sosyal tabakalardan kişilerin kamplarda bulunması durumu Foucault tarafından “ırkçılık” kavramı ile açıklanır. Foucault söz konusu ırkçılığı, “*bir toplumun kendisi üzerinde, kendi öğeleri üzerinde, kendi ürünleri üzerinde uygulayacağı bir ırkçılık; toplumsal normalleştirmenin temel boyutlarından bir tanesi olacak, sürekli arınmaya dair, içsel bir ırkçılık*” ifadeleriyle betimler. Ancak Foucault, burada bir ırksal grubun öteki ırktan olan bir gruba karşı değil, kendi ırkından olana-devletin kendi bireylerine-uyguladığı dışlama ve ayrımcılıktan söz etmektedir. Ayrıca ırkçılığı yapanın iktidarı elinde bulunduranlar ve normları belirleme önceliğine sahip olanlar olduğuna dikkat çekerken, iktidara göre normlara aykırı hareket edenlerin dışlanma ve ayrımcılıkla yüz yüze bırakıldığından ve iktidarın toplumu savunma adına kendinden olan bireylere karşı giriştiği mücadeleden bahseder (2002: 73-74). *Yedinci Şafak* romanında Foucault'un bahsettiği “*içsel ırkçılık*” kendine yer bulmaktadır. Çünkü kaçan mahkûmlar farklı politik eğilimlere, kökenlere sahip olmalarına rağmen Almanlardır. Naziler kendi öğelerine karşı bir savaşım içerisinde ve bu savaşımın temel nedeni ise bu üyelerin kendilerince “normlardan sapmış” olmalarıdır.

⁸ Gruen toplama kampı gerçeğine farklı bir yaklaşım getirerek, insanların fiziksel olarak imhasının yanı sıra Nazilerin asıl amaçlarının kendilerinde eksik olan, var olmayan insani özelliklerin yok edilmesi olduğunu altını çizer. Bu yüzden kendi gerçek kimlikleri olmayan Nazilerin, diğer insanları yok ederek aslında kendi içinde var ettikleri yabancıları öldürdüklerini ifade eder. Bk. Gruen, 2014, s. 39

⁹ Eşgüdüm Politikası veya Almanca Gleichschaltungspolitik; NSDAP ve 3. İmparatorluğun tek tipleştirme politikasını ifade etmektedir. 1933 yılından itibaren devletin o güne değin demokratik bir biçimde idare edilen bütün organlarının tamamen NSDAP ve İmparatorluğa aktarılmasıdır. Bir bakıma devletin ve toplumsal hayatın bütün alanlarına nüfuz etme ve hükmedilmesiyle nasyonal sosyalistleştirilmesidir. Geniş bilgi için bk. Kammer und Bartsch, 2006, s. 102-105

Toplumun bir kesiminin kendisi olamama ve kendini özgürce ifade edememesi durumunu, Neumann “Suskunluk Sarmalı” olarak tanımlar. Kavram toplumdaki ortak uzlaşının dışına çıkanların dışlanmakla tehdit edildiği ve dışlanma korkusuna sahip kişilerin azınlıkta oldukları düşüncesine kapılmasıyla kendilerini geri çektikleri, susmayı tercih ettikleri bir süreci işaret eder (Neumann, 1998: 234). Seghers, *Yedinci Şafak*’ta Hitler döneminde insanlar arasında hâkim olan bu türden bir “suskunluk sarmalına” göndermede bulunur.

Yedinci Şafak’ta Westhofen halkı kampın neden yanı başlarında yapıldığını anlamaya çalışırken, yakalananların maruz kaldığı kötü muamelelere tanık olur. Ancak yaşanan suskunluk sarmalından ötürü insanların şiddetle ıslahının planlandığı bu mekân hakkında olumsuz yönde konuşmak veya mahkûmlara yardım etmek, ağlamak, üzülmek hatta acımak hoş görülmez:

İlk tutuklular topluluğu nöbetçilerin kahkahaları ve tekmeleri arasında kampa getirilince Alwin’ler ve onların kafasındaki gençler de, daha ilk gün bu tekmelere ve alaylara katılmışlardı. İlk gece çılgınlık ve iki, üç kez patlamalar duyulduğunda da, çevredeki huzursuzluk iyice artmıştı. Kampa gelenleri düşünüp istavroz çıkartmışlardı. İşlerine gidiş yolu uzak olanlar, kısa bir süre sonra açıkta nöbetçilerin denetiminde çalışan tutukluları görmüşlerdi. İçlerinden, “Zavallicıklar!” diye düşünenler olmuştu. Hemen ardından herkes bu adamların neden toprağı kazdıklarını merak etmeye başlamıştı. Yine o günlerde Lieblich’lı bir gemici, herkesin içinde kampa küfretmişti. Gemiciyi hemen tutup getirmişler ve içerde olup bitenleri görsün diye birkaç hafta kampa kapatmışlardı. Salıverildiğinde pek tuhaf bir görünüşü olan gemici, yöneltilen bütün soruları karşılıksız bırakmıştı. Bir römorkörde iş bulmuş, daha sonra da, arkadaşlarının anlattığına göre gittiği Hollanda’da kalıp geri dönmemişti. Bütün köy şaşır kalmıştı o günlerde bu olaya. Bir defasında da iki düzine kadar tutuklu, Lieblich’tan geçirilerek kampa getirilmişti. Ama kamptan daha içeri adım atmalarından önce öğle feci bir görünüşleri vardı ki, görenlerin tüyleri ürpermiş, köydeki kadınlardan biri de gözyaşlarını saklamaksızın ağlamıştı. Gelgelelim aynı akşam yeni belediye başkanı, aynı zamanda halası olan kadını çağırılmış ve ona böyle herkesin ortasında ağlamakla yalnız kendini değil, ama bütün aileyi tehlikeye attığını söylemişti. (s. 95)

İnsanlarda “koru atmosferi” oluşturan ve “tehditkâr” bir çağrışım yapan toplama kampı bu yönüyle romanda duygusal mekân¹⁰ niteliği taşır. Seghers, kampın bir yandan tutsaklar için cezalandırma, işkence, şiddet mekânı olduğunu diğer yandan orada bulunan halka da gözdağı verme amacını taşıdığını okuyucuya aktarır.

Romanda şiddet, Nazizm karşıtları mahkûmların savundukları ilkelerden ve değerlerden arındırılmasına, dönüştürülmesine ve tek tipleştirilmesine giden yolda araçsallaştırılır. Bu yolla farklılıklara yaşama hakkı tanınmaması ve yok edilmesi, gelecek nesillerin homojen bir yapıya büründürülmesi amaçlanır. Kamp Komutanı Fahrenberg’in dışlayıcılığı, iktidarın kendisinden olmayan insanlara karşı tutumunu yansıtmaları açısından önem taşır:

¹⁰ Duygusal mekânla ilgili geniş bilgi için bk. Tepebaşı, 2012, s. 79-86

Hitler başa geçtikten sonra ilk aylarda ülkemizin her yanına dağılmış olan yüzlerce başkanımızı nasıl öldürmüşlerdi? Kimi açıkça kurşuna dizilmiş, kimi kamplarda işkence edilerek öldürülmüştü. İşte o korkunç sabah ilk kez içimizdeki derdi birbirimize aktardık. Kökümüze kibrit suyu ekliyorlar. Arkamızdan kimseyi yetiştirmemize zaman kalmadan bizleri yok edecekler. Tarihte böylesine kesin bir ayıklama görülmüş müdür acaba? Kendi kafalarına uygun kişilere yaşama hakkı tanıyan yepyeni bir ülkeyi nasıl kuracaklar acaba? Eski denemelerin sızamayacağı bir ülke. Savaşırken ölen olursa, bayrağı arkadan gelen alır, o da vurulunca bir başkası alır, bundan doğal ne olabilir ki? Gerçek anlamdaki özgürlüğü kimseye armağan etmezler! Ama anlamını öğrenemeyen bir kuşak nasıl bayrağı bizim ekimizden alıp yoluna devam edebilir? (s. 174)

Toplama kampı romanda aynı zamanda yeni nesillerin/çocuklar ve gençlerin ötekileştirildiği/zihinsel olarak kodlandığı mekân olarak karşımıza çıkar. Hitler Gençliği üyeleri toplama kamplarına getirilerek, mahkûmlar gösterilmekte, gençlerin rejim karşıtı kişilere karşı düşmanca duygulara sahip olmaları sağlanmaktadır:

Wallau getirildi kampa. Hitler Gençliği'ne üye çocuk yaştakileri dizmişlerdi iki sıra. Nefretle bakıyorlardı yakalanan kaçağa. İçlerinden tükürenler bile oldu. Efsanelerdeki hayvanlar tarafından emzirilen çocukları anımsamıştık. Evet, günün birinde kendi analarını parçalayacak olan birer yırtıcı hayvan olarak yetiştiriliyorlardı bu çocuklar. (s. 174)

Jean Paul Sartre; “Demek ki “başkası” hem varoluşum, hem de kendimi bilişim için gerekli. Nitekim benliğimin tanınması, içirimın ortaya çıkarılması başkasının da tanınmasına; beni düşünen, bana karşı ya da benim için bir şeyler isteyen bir özgürlük olarak onun da ortaya çıkarılmasına yol açıyor” (1985: 85) ifadeleri ile Öteki'nin varlığını kendini biliş-sınırlarını ve farklılıklarını ortaya koymada- için gerekli gördüğünün altını çizer. Bu bakış açısıyla romanda Nasyonal Sosyalistler ve mahkûmlar arasında özneler arası bir ilişkinin-karşılıklı farklılıklarının tanınması, bilinmesi- varlığından söz etmek olanaklı hale gelir. Hitler Gençliği üyelerinin toplama kampına getirilmesi ve rejimin kendi varlığı için ürettiği Ötekilerin teşhir edilmesi, söz konusu özneler arası ilişkiyi doğrulamaktadır.

Naziler kamptaki mahkûmları hastalıklı bireyler olarak görür. Kaçaklardan August Adlinger'in ölü olarak ele geçirilmesinin ardından Fahrenberg'in kamptaki diğer mahkûmlara hitaben; “Rejim aleyhinde olanların nasıl cezalandırıldıklarını görmektesiniz. Hükümetimiz korunacak vatandaşları korur, cezayı hak eden cezalandırmasını, yok edilecek olanı da yok etmesini bilir. Ülkemiz suçluların barınağı değildir. Alman halkı sağlıklı bir halktır. Sakatları yaşatmaz...” (s. 279) ifadelerini kullanır. Bu ifadeler Nazilerin farklılıklara, ötekiliklere karşı tahammülsüzlüğünü yansıtmakta, kendileri karşısında duran kişilerin-yarattıkları Ötekilerin- cezasının da ölüm olacağını açık biçimde belirtmektedir.

Toplama kamplarında bireylere boyun eğip eğmeme, özgürlüğünden vazgeçip geçmeme gibi tercihler yapmaları yönünde seçenekler sunulur. Bireylerin bir kısmı boyunduruk altına girmeyi, bazıları ise özgürlükleri için direnmeyi seçer (Frankl, 2009: 81). Mahkûmlardan başkişi Heisler'in ceza ve şiddete karşı alaycı bir tavırla karşılık vermesi, fiziksel olarak tutsak olsalar da düşüncelerini ve değerlerini teslim etmeyen bireylerin sembolik özgürlük zaferini göstermesi açısından önemlidir. Nitekim Heisler üzerinde denenen şiddet amacına ulaşmaz:

Bize güçlü kuvvetli bir insanın nasıl hemen ezilebileceğini göstermek için onu örnek seçtiler. Ama beklenenin tersi gerçekleşti. Bize bütün gösterebildikleri Georg gibilerine boyun eğdirecek bir gücün bulunmadığı oldu. Şimdi ona işkence ediyorlar hala, çünkü artık istedikleri onu öldürmek. Yüzündeki ifadeyle ve gülümsemesiyle çığına çevirdi karşısındakileri. Hele gözleri ve o gözlerindeki tuhaf noktacıklar! (s. 82)

Ölümcül kimliklerin/kamp görevlilerinin mahkûmlar üzerinde bu türden şiddet kullanarak psikolojik üstünlük kurma, etkisizleştirme ve köleleştirme girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması yazarın edebi stratejisinin bir parçasıdır. Çünkü yaratılan yılmaz karakterlerle okura faşizme karşı direniş telkininde bulunmak onun sosyalist gerçekçi karakterinden kaynaklanır.

Sonuç

Nasyonal Sosyalizm döneminin insanlar üzerindeki sosyolojik ve psikolojik yıkımlarını ailesi ile birlikte yaşamak zorunda kalan Seghers, bu yapıtında toplama kampı ve dönemin dönüştürücü şiddetine ayna tutar. *Yedinci Şafak*'ta Naziler kendini özneleştiren, kimliği tek aidiyete indirgeyen, Ötekileri-Nazi Karşıtlarını- yok sayan tutumlarıyla *ölümcül kimlikleri* temsil ederler. Aidiyetlerinden ve eğilimlerinden soyutlanmaya çalışılan mahkûmlar *çıplak hayatlara* indirgenmek istenen nesne konumdadırlar. Kurmaca Westhofen kampı romanda bir yandan insanlara fiziksel ve psikolojik şiddetin uygulandığı, düşüncelerinden ve inandığı değerlerden uzaklaştırılmaya/dönüştürülmeye çalışıldığı mekân olarak belirirken diğer yandan insanlara “gözdağı verme” görevini üstlenir. Romanda, şiddet bunları gerçekleştirmede kullanılan en önemli araç olarak göze çarpar. Roman, Nasyonal Sosyalizm döneminde ötekileştirilen Nazi karşıtlarının varoluş mücadelesini ele alması itibarıyla önem taşır. Politika ve edebiyatın ayrılmaz bir bütün olduğunu benimseyen yazarın, Nazizm'e karşı direnişi telkin ettiği bu yapıtında özenle kurguladığı kurmaca kişilikleri-özellikle başkışı Heisler- önemlidir. Heisler'in başarı ile sonuçlanan kaçıışı, özgürlüğünü elde etmesi Nazilere, insanların yaşamlarını dört bir yandan kuşatan faşizme karşı sembolik bir değer taşır.

Kaynakça

- Agamben, G. (2013). *Kutsal insan*. (Çev: İ. Türkmen), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
Arendt, H. (1997), *Şiddet üzerine*, (Çev: Bülent Peker), İstanbul: İletişim Yayınları.
Elsner, U. (1999), *Anna Seghers: Das siebte kreuz*, Oldenburg: Schulbuchverlag.
Foucault, M. (1992), *Hapishanenin doğuşu*, (Çev: Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
Foucault, M. (2002), *Toplumunu savunmak gerekir*, (Çev: Şehsuvar Aktaş), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Frankl, V. E. (2009) , *İnsanın anlam arayışı*, (Çev: Selçuk Budak), İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
Fromm, E. (1992) , *Yeni bir insan yeni bir toplum*, (Çev: Necla Arat), İstanbul: Say Yayınları.
Gruen, A. (2014) , *Wider den gehorsam*, Stuttgart: Klett-Cotta Verlag.
Kağıtçıbaşı, Ç. (2014), *Dünden bugüne insan ve insanlar*, İstanbul: Evrim Yayınevi.
Kammer, H. und Bartsch, E. (2006), *Jugendlexikon nationalsozialismus*, Berlin: Rowohlt Taschenbuch Verlag.

- Kirchleitner, I. (2010) , *Schauplatz exil: Schreiben und übersetzen als überlebensstrategie*, Saarbrücken: VDM Verlag.
- Korkmaz, R. (2008), *Aytmatov anlatılarında ötekileşme sorunu ve dönüş izlekleri*, Ankara: Grafiker Yayıncılık.
- Maalouf, A. (2014), *Ölümçül kimlikler*, (Çev: Aysel Bora), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Neumann, E. N. (1998). *Kamuoyu suskunluk sarmalının keşfi*, (Çev: Murat Özkök), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Romero, C. Z. (2000) , *Anna Seghers: Eine biographie 1900-1947*, Berlin: Aufbau Verlag.
- Sartre, J. P. (1985) , *Varoluşçuluk*, (Çev: Asım Bezirci), İstanbul: Say Yayınları.
- Seghers, A. (1976) , *Yedinci şafak*, (Çev: Ahmet Cemal-Hale Kuntay) , Değer Yayınları.
- Şahin, V. (2013). "Oğuz Atay'ın Romanlarında Toplumsal Yabancılaşma ", *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(9):2313- 2322
- Şahin, V. (2018). "Turgut Uyar'ın Şiirlerinde "Ben ve "Öteki"nin Özgürlük ve Kaçış İtkisi ", *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11):97-122.
- Tepebaşı, F. (2012), "*Roman incelemesine giriş*", Konya: Çizgi Kitabevi.
- Tuncer, C. (2017). *Anna Seghers'in seçilmiş yapıtlarında öteki ve ötekileştirme*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.